

6 Dynamisch en co-creatief

Participatief werken vergt tijd en energie. Kinderen en (groot)ouders consulteren en laten ontwerpen, samen bezoeken afleggen, buurtbewoners betrekken, dingen uitproberen, veel communiceren, werkdagen organiseren, materialen sprokkelen, vrijwilligers op de bouwwerf enz. Het lijkt (en is) een grote omweg, maar wel een die de moeite loont. Streef je naar een speelplaats die de gebruikers echt wensen, waarin ze zich herkennen en waarvoor ze zich medeverantwoordelijk voelen, dan telt niet alleen het mooie resultaat maar ook de hobbelige weg ernaartoe.

De verschillende actoren die samen de speelplaats creëren en er hun plek van maken, ondervinden dat ze constructief bijdragen aan hun leefomgeving. Zo ontkiemt actief burgerschap. Het speelplaatsgebeuren is een gedroomde insteek om de ouderbetrokkenheid op school te starten of te versterken. Door samen aan de speelplaats te timmeren leren ouders elkaar kennen en ontstaat er verbondenheid. Zijn er buurtbewoners of -organisaties betrokken, dan heeft het ook een positief effect op de buurt.

Het is een aanrader om van bij het begin leerlingen, leerkrachten, ouders, onderhoudspersoneel, buurtbewoners en ook veiligheidsverantwoordelijken actief te betrekken. Door rekening te houden met hun ideeën, wensen en mogelijkheden, creëer je een sterk draagvlak. Er leeft enthousiasme en bereidheid tot hulp bij de aanleg: mee afbreken en bouwen, logistieke hulp, een interessant netwerk enz. Voed deze vrijwillige inzet door goed te communiceren over de vorderingen van het project en zorg voor aangename werkmomenten.

Ook in de volgende fasen (het beheer, gebruik en onderhoud) blijven het draagvlak en de betrokkenheid essentieel. De speelplaats moet onderhouden worden (kinderosie herstellen, speelheuvel ophogen, zand aanvullen, opnieuw aanplanten, opfrissen enz.). Zowel leerlingen als ouders kunnen ingeschakeld worden. Zeker in secundaire scholen is de inbreng van leerlingen niet te onderschatten. Leerlingen uit technische en praktijkgerichte richtingen kunnen in het kader van hun opleiding werken uitvoeren en dat geeft hen veel voldoening. Ook in het beheer en de organisatie van de *speeltijd* ligt een rol voor de leerlingen: verantwoordelijk zijn voor de materialen, zelf activiteiten voorstellen of begeleiden enz.

Ga ervan uit dat de speelplaats nooit *helemaal* af is. De speelplaatsbevolking verandert met de jaren. Kleine kinderen worden groot, er komen nieuwe leerlingen, nieuwe leerkrachten. Toch is het de bedoeling dat alle 'spelers' zich de speelplaats kunnen eigen maken, zich er goed voelen en er mee zorg voor dragen. Laat dus ruimte voor frisse ideeën rond inrichting of activiteiten, spontaan initiatief, probeersels, op- en afbouw e.d.

INFORMATIE

Participatie

- De leerlingen plaatsen zelf 'groen' en 'schoolinfrastructuur' hoog op hun verlanglijst. Leerlingen pleiten

voor groene scholen omdat ook zij wakker liggen van ons leefmilieu. Zij willen tuintjes en graspleinen op school, maar hopen dan wel dat er op het gras mag gelopen worden. Ze fronsen de wenkbrauwen als hen dat verboden wordt met als reden dat **'gras verslijt'**.

- 61% van de ouders en 76% van de kinderen geven aan mee te willen helpen bij het onderhouden en verbeteren van het schoolplein. In de praktijk worden **ouders weinig betrokken** bij het schoolplein. Slechts 16% geeft aan dat wel eens naar hun mening is gevraagd.

- Ouders van kinderen met een

groen schoolplein geven significant vaker aan dat ouders worden betrokken bij het onderhoud van het plein (34% van de ouders van kinderen met een groen schoolplein tegenover respectievelijk 7% en 2% van de ouders van kinderen met een groen-grijs of grijs schoolplein). Ouders van kinderen met een groen schoolplein vinden het plein van hun kind ook leuker, avontuurlijker, mooier, fijner, gezelliger. Het cijfer dat ouders aan hun schoolplein geven: gemiddeld 7,6 voor groene schoolpleinen, 6,2 voor groen-grijze en 5 voor grijze schoolpleinen.

Ouders, leerkrachten en directeur zijn het erover eens dat de **kosten** voor een groen schoolplein hoger zijn dan die voor een grijs schoolplein, maar leerkrachten en directeur vinden de positieve kanten van een groen schoolplein belangrijker dan deze negatieve kant.

- Terwijl informeren een 'minimale betrokkenheid' kan bewerkstelligen, resulteert participeren in **'eigenaarschap'**. Als ouders, leerlingen, .e.d. werkelijk mogen meedenken en vorm geven aan de speelplaats, is de kans veel groter dat ze die als 'van hen' gaan beschouwen en er zorg voor dragen.
- Verschillende betrokkenen (schoolteam, scholieren, ouders en andere externen) laten hun licht schijnen op de speelplaats. Verschillende perspectieven zorgen voor een rijker beeld en betere oplossingen. De school waardeert ieders inbreng en houdt er maximaal rekening mee. Door participatie, een gevoel van verbondenheid en positieve aandacht voor iedereen, kun je een **verbindend schoolklimaat** creëren. Dat is een voorwaarde om toegevoegde waarde te halen uit de grote (en toenemende) etnisch-culturele diversiteit in de samenleving, en op school.
- Nagenoeg alle herinrichtingsprojecten van schoolspeelplaatsen in Vlaanderen en Brussel worden sterk mee gedragen door ouders, leerkrachtenteam en leerlingen. Ook in de meer dan 500 speelplaatsprojecten die in januari 2015 bij Pimp je Speelplaats werden ingediend, is de vrijwillige inzet van ouders heel prominentvoelbaar. Het vrijwillig engagement en het netwerk van deze ouders blijken ook voor het **drukken van de kosten** cruciaal.
- De rol die leerlingen mogen opnemen (in NME, MOS, vergroening van de speelplaats) is significant mee bepalend voor de effectiviteit van de beoogde attitudeverandering. **Hoe 'echter' de participatie**, hoe groter de effectiviteit.
- Ouders en buurtbewoners die van bij het begin geïnformeerd en betrokken worden, werken makkelijker vrijwillig mee aan de aanleg en het beheer van de nieuwe speelplaats. Op werkdagen waar kinderen, ouders, leerkrachten, .e.a. samen de handen uit de mouwen steken en het **samen gezellig** hebben, groeit sociale cohesie. Ouders leren elkaar beter kennen en de buurt wordt hechter.

Burgerschap

- Niemand wordt geboren met burgerzin. **Burgerzin leer je** in je gezin, op school, in je buurt, e.d. Positieve ervaringen met actief deelnemen aan je eigen leefomgeving zijn de grootste hefboven voor actief en democratisch burgerschap.
- De drie drijvende krachten voor actief burgerschap zijn verbondenheid, capaciteit en uitdaging. De mate waarin een persoon vindt dat die zelf met een gebeuren te maken heeft, wordt aangetoond door **verbondenheid** met de omgeving. De **capaciteit** is de mate waarin iemand vindt dat hij zelf aan het gebeuren iets kan doen. De mate waarin die persoon iets aan het gebeuren wil doen, is de **uitdaging**. Enkel de combinatie van die drie elementen kan iemand tot actief burgerschap aanzetten.
- Als kinderen gestimuleerd worden om actief te participeren in de herinrichting van hun speelplaats, leren ze mee te denken over hun eigen omgeving.
- Kinderen leren en ondervinden dat ze **zelf iets kunnen bijdragen** aan hun leefomgeving, dat hun inzet kan leiden tot een meer aantrekkelijke buitenruimte op school. Zo wordt de basis gelegd voor actief burgerschap.
- Scholieren ontwikkelen een politiek en sociaal burgerschap, waarbij leeftijdsgenoten hen sterk beïnvloeden. Positieve en negatieve ervaringen op de speelplaats bepalen mee hoe ze dat burgerschap later invullen.
- Uit een onderzoek in Engeland blijkt dat de meeste leerlingen het *verharde deel* van het schoolterrein als 'grijs', 'grauw' en 'een gevaarlijke plek' zien, en dat associëren met negatieve zaken, zoals pijn door vallen en omvergelopen worden door oudere kinderen. Gras staat symbool voor zachte oppervlakken die verbonden worden met je laten vallen, rollen, zitten, lichamelijk contact, beestjes vinden en bloemen. Als je niet op het gras mag, zien de kinderen dat als een teken dat voor de school **het gras belangrijker is dan de kinderen**. Bloemen staan symbool voor de

mate waarin er goed voor het schoolterrein gezorgd wordt. De kinderen zijn er **trots** op (en op de school), zeker als zij zelf betrokken zijn bij het zaaien, planten en verzorgen. Ze zien in dit geval het schoolterrein heel sterk als *hun* terrein en voelen dat de school hen vertrouwt in hun verantwoordelijkheidsbesef.

Als het schoolterrein ingericht wordt als natuurnabij speel- en leerlandschap, dan kan dat een sterke indruk maken op kinderen en belangrijke impulsen geven voor hun ontwikkeling.

INRICHTING EN BEHEER

Betrokkenheid in het algemeen

- Participatie schept verwachtingen. Het is essentieel geregeld **terug te koppelen** en toe te lichten waarom bepaalde ideeën wel en andere niet worden meegenomen. Wanneer verwachtingen door bezuinigingen of om andere redenen niet worden ingelost, dan daalt de kans dat de kinderen hun nieuwe plein aantrekkelijk(er) vinden. Door vooraf een realistisch beeld te schetsen, kun je teleurstellingen achteraf voorkomen.

- Er is **geen standaardrecept** voor een succesvolle inrichting en organisatorische aanpak. Aanleg en onderhoud van groen op school variëren van school tot school. Daarbij moet men nadenken over: Wie helpt mee? Gaat het om grote ingrepen? Hoe arbeidsintensief zijn de groenvormen? In welke mate is er hulp van buitenaf?
- Op school veranderen leerlingen en leerkrachten van jaar tot jaar. Beschouw ook de speelplaats als een dynamisch, veranderend gegeven waarin iedereen **telkens opnieuw een inbreng** kan hebben.
Door de speelplaats aan te leggen **in fasen** kun je naast de betrokkenheid, ook de kosten over verschillende jaren spreiden. Een speelplaats is nooit af, er blijft altijd nog wat te veranderen en te verbeteren.
- Het is belangrijk de gevolgen van het ontwerp voor onderhoud en beheer goed in te schatten en van bij het begin het **onderhoudspersoneel te betrekken**. Om bijvoorbeeld extra vuil in de klaslokalen te vermijden, kun je werken met een laarzen- of pantoffelrek, een 'vuileschoenensluis' in de hal of een strook of trap met metalen roosters of matten. Verder kun je de onverharde, vuilere plekken wat verder van de schoolgebouwen situeren, en een stuk verharde speelplaats laten aansluiten bij de gebouwen en de ingang. Uit het Nederlandse project Groene Schoolpleinen blijken de gangen van 'groene' scholen weliswaar vuiler, maar de klaslokalen zelf **schoner dan voorheen**, omdat kinderen in de klas pantoffels of sokken dragen en de schoenen buiten blijven. Ouders worden van bij het begin goed geïnformeerd en er wordt bijvoorbeeld gevraagd dat kinderen **speelkledij** dragen. Op uniformscholen lijkt dit een moeilijker punt.
- Betrek de buitenruimte van in het begin bij het ontwerp van nieuwbouw. Expertise in kwaliteitsvolle buitenruimte is essentieel en niet altijd te vinden bij de ontwerper van de schoolgebouwen. Het loont de moeite hiervoor **specifieke expertise** aan te trekken, en een participatief traject op te zetten.

Leerlingenparticipatie

- Als je kinderen laat participeren in de planvorming, is het belangrijk dat er ook effectief binnen het jaar 'iets' kan worden gerealiseerd, hoe beperkt ook. Je kunt werken met tussentijdse resultaten of **tussentijdse feestmomenten** zoals bijvoorbeeld ter gelegenheid van **'het lichten van de eerste tegel'** of 'het planten van de eerste boom'.
- "Verschil op de speelplaats" pleit voor een beperkt aantal regels. Vraag je bij elke regel af of die nog steeds zinvol is. **Goede regels** zijn gedragen door scholieren en leerkrachten: ze **begrijpen** waarom die regels nodig zijn; de regels zijn **gekend** door scholieren, leerkrachten en ouders en worden **gecontroleerd**.
- Een groene en gevarieerde speelplaats vraagt een andere manier van toezicht houden: een meer actief en stimulerend toezicht (zeker bij kleuters kort na de instap), en al wandelend in plaats van stilstaand op één plaats (eventueel volgens een toezichtroute). Scholen willen overzicht op de speelplaats, omdat er meestal maar één persoon beschikbaar is voor toezicht. Leerkrachten ervaren dat toezicht op groene speelplaatsen **makkelijker en leuker** is, omdat ze minder moeten tussenkomen in ruzies en bij negatief gedrag, de kinderen zijn meer geboeid bezig en vervelen zich minder.

Ouderbetrokkenheid

- Een speelplaatsproject biedt uitstekende kansen voor ouderbetrokkenheid. Hou rekening met denkers en doeners. Sommige ouders zijn wel te vinden voor een vergadering en een denkproces (**denkers**). Andere zijn bereid te helpen bij planten, zaaien of schilderwerken of om voor eten te zorgen of op de kinderen te passen tijdens de werken (**doeners**). Zoek de gepaste communicatie met ouders en **combineer verschillende media** (een **spandoek**, een briefje in de agenda, een bericht op de schoolblog, ouders aanspreken e.d.). Samen werken in de tuin kan zelfs zonder elkaars taal perfect te spreken.

Heel belangrijk is ook dat de school de vrijwillige inzet nooit als vanzelfsprekend beschouwt, en dat het helpen wordt beloond met een dikke portie gezelligheid, een hapje, drankje, **gezellige picknick** of feest.

SCHOOLVOORBEELDEN

Betrokkenheid in het algemeen

- Maak een lijst met alle mogelijke **externe 'hulptroepen'**: gemeentelijke diensten, buurt- en natuurverenigingen, sponsors uit de bedrijfswereld, nabijgelegen scholen met ervaring, beroeps- en technische opleidingen, enz. Bekijk ook het **menselijke kapitaal binnen** de eigen schoolcontext: misschien zijn bepaalde (groot)ouders wel architect, tuinaanlegger, kunstenaar of schrijnwerker?
- Fonds1818 organiseert gratis workshops om schoolteams over de drempel 'onderhoud' heen te helpen. De workshops worden gegeven door NME-medewerkers, vakmensen en medewerkers van het netwerk Springzaad.
- Observeer hoe iedereen de school gebruikt: de scholieren, het onderhoudspersoneel, de leerkrachten. Dit levert verschillende perspectieven op en kan voor **verrassende inzichten** zorgen.
- Werk in stappen. Je kunt bijvoorbeeld **eerst kleine dingen** realiseren zoals meer banken, verplaatsbare elementen, meer kleur, knusse plekken, goede verlichting, bloembakken.
- In Berlijn worden de 'groen ingerichte scholen' actief aangespoord hun kennis en **expertise te delen** met scholen die willen starten met de heraanleg van hun buitenruimte. In Vlaanderen krijgen de pilotscholen De Oogappel in Gent en De Vlieger in Oostende veelvuldig bezoek van geïnteresseerde leerkrachten en ouders.

Leerlingenparticipatie

- **Tien** richtlijnen en **vijftien** methoden om participatie van kinderen op te zetten in ruimtelijke projecten.
- De Vlaamse Scholierenkoepel biedt concrete initiatieven en tips voor leerlingenparticipatie.
- De middagpauze moet een tijd van ontspanning zijn, een adempauze tussen de lessen. Maar is ze dat ook? Leg die vraag voor aan de scholieren en betrek hen bij de speelplaats(activiteiten). Ga daarbij uit van de **interesses, talenten en noden** van de scholieren. Zijn er leerkrachten die dezelfde interesses delen of een activiteit willen begeleiden? Of zoek externen. Hou de activiteiten vrijwillig, dit is immers vrije tijd. Geef scholieren de ruimte om **initiatief** te nemen.
  - In Don Bosco Technisch Instituut (Helchteren) trekken ze bij goed weer naar het voetbalveld, waar enkele scholieren (animatoren) een spel starten en anderen proberen te betrekken.
  - In Kortrijk kunnen scholen een beroep doen op sportanimatoren voor sportactiviteiten over de middag. In GO! technisch atheneum Drie Hofsteden kozen de scholieren voor free running. Andere ideeën: fietsherstelplaats waar scholieren fietsen van andere scholieren herstellen, workshop **percussie**, scholieren verkopen soep, eventueel gemaakt van groenten uit de schooltuin, **naaiatelier**, YouTube-filmpjes maken, een lego-lokaal. Leerling-animatoren begeleiden sinds vier jaar middagactiviteiten in het Technisch Instituut Sint-Lodewijk (Genk). Onder hen ook anderstalige

nieuwkomers, die zo hun Nederlands oefenen. De doelgroep bestaat vooral uit eerstejaars, om deze nieuwkomers beter op te vangen. De school bevordert de motivatie van de animatoren door geregeld samen iets te eten. De Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (VDS) geeft op school één dag basiscursus aan de animatoren.

- De speelplaats is een prima **tentoonstellingsruimte** voor kunstwerken van de kinderen. Nodig eens een kunstenaar uit om samen met de kinderen/scholieren een kunstwerk te maken: een (bespeelbaar) beeldhouwwerk, een mozaïekmuurtje of -bank, een reuze muurschildering of een **graffitimuur**.
- Brede school BRES in Jette (omvat drie scholen) bakende een hoek af, exclusief voor kleuters omdat de kleuters een te kleine speelplaats met de grotere kinderen moeten delen. Als afgrenzing timmeren de (grotere) kinderen onder begeleiding zelf (tijdens de pauzes) banken en plantenbakken, waarin ze bloemen en groenten zullen zaaien en oogsten.
- Betrek scholieren bij de realisatie, zo wordt de speelplaats 'hun' speelplaats. Laat de nieuwe leerlingen geregeld een deel van de speelplaats verfraaien, want met afstuderende scholieren verdwijnt ook de band met het materiaal en de speelplaats. Geef scholieren plekken die ze **zelf mogen inrichten en beheren**, zoals een clublokaal.

Voorbeeld: in De Wispelberg in Gent krijgen de zesdejaars een lokaal dat ze zelf mogen inrichten.

Voorbeeld: in De Beeldekens in Antwerpen richtten jongeren een **speelkelder** in, onder begeleiding van de GOK-leerkracht.

Ouderbetrokkenheid

- Er zijn tal van lovenswaardige voorbeelden van actieve ouderbetrokkenheid bij de (her)inrichting van de schoolspeelplaats. Enkele namen: Leefschool De Vlieger in Oostende, De Regenboog in Wondelgem, De Evenaar in Antwerpen, De Bergwegel in Merelbeke, De Leefschool in Oosterzele.

